

JOHTAJIA, VUOSIA, ELÄMÄÄ

Raimo Seppälä: *Suomalainen teräsmies. Helge Haavisto, vuorineuvos.* Otava. Keuruu 1985. 268 s.

Sirpa Hajba: *Tutkimus Erkki Partasen johtamisfilosofiasta.* Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A-2: 1985. 107 s.

Benedict Zilliacus: *Wilhelm Wahlforss. Benedict Zilliacus kertoo Wärtsilän voimamiehestä.* Suom. Riitta Valajärvi. WSOY. Porvoo 1984. 364 s. Myös ruots.

Seppälän, Hajban ja Zilliacuksen teokset ovat muotokuvia talouselämämme vaikuttajista. Seppälä ja Zilliacus ovat lehtimiehiä, Hajba tutkija. Edellisten teokset ovat elämäkertoja. Hajban teos on tutkimusraportti.

Seppälän teosta on aiemmassa arvostelussa luonnehdittu teräsmiehen pehmoelämäkerraksi. Toisin kuin monissa elämäkeroissa, päähenkilön lapsuuttakin valotetaan, kuitenkin vaieten kaikkein varhaisimman lapsuuden kokemuksista, jotka kuitenkin ovat niin keskeisiä persoonallisuuden muovajia. Lukija oppii yhtä ja toista Haaviston isästä mutta tuskin mitään äidistä.

Seppälän kynän jäljestä voi lukea kirjoittajan ja kohteen läheisen vuorovaikutuksen tulokset. On ikään kuin sankarin mahtava persoona olisi lyyhistänyt kirjoittajan ajoittain alleen. Sankaria tarkastellaan niin läheltä, että perspektiivi tahtoo vääristyä.

Johtajana Haavisto oli Wärtsilän vuorineuvoksen Wilhelm Wahlforssin rekryytti, joka kohosi 1950-luvun lopulla yhtymään kuuluvan Kone ja Silta-yhtiön toimitusjohtajaksi. Ahti Karjalaisen lenkkikumppani siirtyi vuonna 1960 tuolloin perustetun valtionyhtiön Rautaruukin johtoon.

Haaviston varhaisin sijoittuminen suomalaisen yhteiskunnan valtarakenteeseen ei käy Seppälän teoksesta täysin selvästi esiin. Saattaa tosin olla, että tuleva vuorineuvos vain sattumalta asui samoilla kulmilla kuin Karjalainen. Vieläkin ohuempien piirtojen varaan jää Haaviston paikallistaminen hänen myöhemmissä vaikuttajan asemissaan.

Talouselämän johtajan elämäkerran kirjoittaja on väistämättömien ongelmien edessä: kertoako ihmisestä, johtajasta vai johtajan työn tuloksista. Seppälän valinta on ollut tuoda esiin vaikutelmiaan aktiivitehtävistä vähitellen vetäytyvästä nykyään 65-vuotiaasta Haavistosta ihmisenä. Elävän kohteen muunlainen käsittely saattaisikin pienessä maassa olla vaikeaa. Seppälä jättää myös Rautaruukin kehityksen vähemmälle huomiolle. Lukija oppii, miten yhtiö syntyi ja että Raahessa se on kaikki kaikessa, mutta yrityksen perustamisen taustalla olleesta teollisuuspoliittisesta ajattelusta, yrityksen taloudellisesta kehityksestä tai sen nykyisestä asemasta tuotantorakenteessa lukijalle

kerrotaan varsin vähän. Tiivis liite olisi ehkä parantanut asiaa.

Hajban teos edustaa varsin uutta suuntausta johtamista koskevassa tutkimuksessa. Tekijä on nimittäin valinnut metodikseen tekstianalyysin, jolla hän erittelee Huhtamäki-yhtymää pitkään johtaneen vuorineuvos Erkki Partasen (1915–1983) kirjoituksia kolmen vuosikymmenen ajalta. Pyrkimys tutkia, mitä joku todella kirjoitti tai sanoi, on jo sellaisenaan arvokas.

Hajban tutkimus tarjoaa kuvan Partasesta aikaansa seuraavana älykköjohtajana, jolla oli sanansa sanottavana mitä moninaisimpiin ajankohtaisiin kysymyksiin. Partanen näyttäytyy myös yrityskulttuurin välittäjänä vannoessaan monissa teksteissään yhtymän perustajan Heikki Huhtamäen nimiin.

Hajban tutkimus on katsottava pelin avaukseksi tutkimussuuntaukselle, jolle voi toivoa parhainta menestystä. Jatkossa Hajban valitsema kuvailua korostava metodi voidaan korvata merkitysten rikassisältöisemmällä tulkinalla. Analyyttisemmalla otteella ei olisi ylivoimaista suhteuttaa yksittäisen kielenkäyttäjän näkemyksiä aikakauden, asianomaisen yhteiskunnan sektorin, asianomaisen organisaation ja kielenkäyttäjän oman persoonallisuuden määrittämiin kielenkäytön ehtoihin. Hajba suhteuttaa Partasen näkemyksiä ennen muuta vain teoreettisiin liikkeenjohtoa koskeviin näkemyksiin, jotka kuitenkin lienevät määränneet vain osaa Partasen katsomuksista ja eräitä hänen käsityksistään kenties ei lainkaan.

Zilliacuksen elämäkerta Wilhelm Wahlforssista (1891–1969) näyttäytyy lukijalle Wahlforssin varhaisvaiheita koskevilta osiltaan lähes ammattimaisena henkilöhistorian kirjoituksena. Kenties siksi, että kirjoittajalla on henkilökohtaisia lehtimiehen kokemuksiaan Wahlforssista tämän uran myöhäisvaiheessa, nämä vaiheet saavat puolestaan miltei myyttisen leiman.

Wahlforss näyttäytyy uransa keskivaiheilta lähtien taitavana yhtymästrategina, joka otti 1930-luvun puolivälissä muodostetun yhtymän heti rautaiseen otteeseensa laajentaen sitä taitavilla operaatioillaan. Pienessä maassa suuren yrityksen johtaja päätyy helposti yhteiskunnallisiin tehtäviin. Niin Wahlforsskin, muun muassa hankkimaan sotatarvikkeita Amerikasta talvisodan aikana sekä aktiivisesti osallistumaan maamme ja Neuvostoliiton taloudellisiin suhteisiin sotakorvausten aikana ja vieläkin enemmän niiden jälkeen. On kuvaavaa, että Wahlforss lopulta riitaantui toisen suuruuden Urho Kekkosen kanssa ja esiintyi jo ikämiehenä Honka-liiton puolestapuhujana.

Ihminen Wahlforssista ei lukija paljon opi, ellei oteta lukuun Zilliacuksen vakuutteluja siitä, että sankari oli uskollinen puoliso toisin kuin jotkut muut kaltaisistaan tai siitä, että vaikei sankari sykenyt lasiin, hän tunsu rajansa. Mutta Wahlforss saattaakin olla poikkeustapaus, jonka kohdalla puhuvat teot eikä 'onneprofiilia siksi jää niinkään kaipaamaan. Yhtä ja toista voi myös päätellä siksi, että Zilliacus kertoo kiitettävän yksityiskohtaisesti

Wahlforssin lapsuuden ankeistakin vaiheista.

Vaikka Zilliacuksen teos juhlistaakin Wärtsilän merkkivuotta – yhdessä Paavo Haavikon laatiman yhtiöhistoriikin kanssa – se ei suinkaan näyttäydy vähemmän kriittisenä kuin kaksi muuta tässä arvioitavaa teosta. Zilliacus kykenee, kenties ajallisen etäisyyden rohkaisemana, pohtimaan jopa päähenkilönsä eräiden tekojen moraalista oikeutusta. Yhtymän rakentamisen hintanahan olivat useatkin katkeroituneet entiset johtajat.

Yhdessä Seppälän, Hajban ja Zilliacuksen teokset hahmottavat kuvaa ei vain eri yrityksistä ja yrityskulttuureista, vaan myös eri aikakausista. Vaikka muotokuvien malleista nuorimmankin polku leikkaa vanhimman mallin polkua, suomalaisen yhteiskunnan murrosvaiheista aiheutuu suuria eroja kuvattujen johtajien välille. Wahlforss kuului aivan toiseen aikaan kuin kaksi nuorempaansa; Wahlforssin arvot olivat paljossa itsenäistymistä edeltävän yhteiskunnan arvoja ja sitä paitsi nivoutuneita ruotsinkielisen kansanosamme pitkään ja omaleimaiseen perinteeseen. Partasen edustamien arvojen varassa maamme puolestaan jälleenrakennettiin taloudellisesti ja sosiaalisesti. Partanen kuuluikin juuri siihen sukupolveen, joka kohosi nuorella iällä johtoasemiin joko sodan aikana tai heti sen jälkeen, kuten myös esim. Sakari Tuomi-oja, Teuvo Aura, Klaus Waris tai Uolevi Raade.

Haavisto sijoittuu lähimmäs nykyaikaa. Vaikka hän syntyi vain viisi vuotta Partasen jälkeen, hän kuuluu kuitenkin sukupolveen, jota sota pahimmin karsi tai jonka nuoruudesta sotavuodet leikkasivat parhaan osan. Viime vuosina talouselämän ja yleensä yhteiskuntamme johdossa on ollut tapahtumassa ratkaiseva muutos Haaviston sukupolven siirtyessä eläkkeelle. Mutta tämän muutoksen analysointi on jo kokonaan toinen tarina.

Pertti Ahonen